

[63. 6]

VOORLOOPIG VERSLAG der Commissie van Rapporteurs voor het bovengenoemd ontwerp van wet.

§ 1. Bij het onderzoek van de begrooting van uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel, werd in de eerste plaats opgemerkt, dat men hier niet te doen had met eenig algemeen plan van versterking der linien, die, volgens art. 2 der wet van den 18den April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), het eerst tot verbetering in aanmerking moeten komen, maar met een voorstel van veel meer beperkte strekking. Zondert men toch een paar werken uit, namelijk de batterijen aan den *Hoofddijk* en bij het *Hemeltje* (art. 5, 6°, van het wets-ontwerp) en het fort aan den *Nieuwen Maasmond* (art. 9, 1°), dan bepaalt alles zich tot het aanvragen van eenige gelden ter verbetering van de bestaande werken of van de inundatie-middelen in de Nieuwe Hollandsche linie (art. 5); in de stelling van den Helder (art. 6); in de vestingen Willemstad (art. 8) en Hellevoetsluis en in het land van Voorne (art. 9, 2°).

De projecten dier verschillende werken schijnen evenwel nog niet gereed. De totaal-kosten voor elk werk worden althans nergens opgegeven. Men schijnt eenvoudig de lijst der bestaande werken ter hand genomen en achter elk werk een zeker bedrag als eersten termijn uitgetrokken te hebben, zonder dat men zich rekenschap heeft gegeven van het bedrag der totale ramingsom. Bovendien is bij deze voordragt geheel afgeweken van de bij art. 2 der vestingwet voorgeschreven volgorde van uitvoering. Immers volgens dat artikel moet aan de werken, voorkomende in de artt. 8 en 9 dezer voordragt (*Hollandsch Diep*, *Volkerak*, *Monden van de Maas* en *Haringvliet*) eerst dan worden begonnen wanneer de Nieuwe Hollandsche waterlinie en de stelling van den Helder geheel, de sperforten en de stelling van Amsterdam ten deele voltooid zijn.

Vrij algemeen kon men zich met deze wijze om uitvoering aan de vestingwet te geven niet vereenigen. Door zich te bepalen tot het aanvragen van gelden voor de verbetering van eenige werken maakt de Minister zich zijne taak voorzeker zeer gemakkelijk. Maar men mag betwijfelen of op die wijze elke linie naar een behoorlijk ineengrijpend plan en overeenkomstig de eischen des tijds versterkt zal worden. Ook is het duidelijk, dat de Kamer geen som van f 4 222 560 voor eerste termijnen kan toestaan zoolang haar niets bekend is omtrent het totaalbedrag der raming, terwijl zij evenmin hare goedkeuring kan verleenen aan een door den Minister volstrek niet gemotiveerde afwijking van de bij de wet voorgeschreven volgorde van uitvoering.

§ 2. Nog uit een ander oogpunt gaf deze begrooting en hare toelichting aan onderscheidene leden tot bedenking aanleiding. Het blijkt nu toch, dat deze Minister ten aanzien van de wijze van versterking der hier in aanmerking komende stellingen weder geheel andere meeningen dan zijne voorgangers is toegedaan.

In de *Nieuwe Hollandsche waterlinie* wordt nu afgezien: van de werken buiten de vesting *Naarden*;
van het fort bij *Westbroek* (waaromtrent door den Minister WEITZEL bij geheime, ter griffie gedeponeerde nota, mededeelingen zijn gedaan);

van het fort bij *Bureveld*, dat den toegang tot Utrecht van de zijde van het dorp de *Bildt*,

van het fort bij *Oud-Wulven*, dat den toegang tot Utrecht van de zijde van den *Bosschen spoorweg* moest dekken.

Deze werken, noodig geoordeeld door 's Ministers voorganger, komen ten deele ook voor in de door den generaal VAN STIRUM opgemaakte Bijlage der vestingwet. Het fort bij *Bureveld* wordt nu vervangen door eene batterij aan den *Hoofddijk*, het fort bij *Oud-Wulven* door eene batterij bij 't *Hemeltje*. Maar de Minister zelf is blijkbaar niet geheel overtuigd, dat de toegangen aan die zijde door die batterijen op voldoende wijze beschermd zijn. Immers in § 2 der Memorie van Toelichting wordt op de mogelijkheid gewezen, dat een ander Minister, behalve die batterijen, nog meer vooruitgeschoven werken noodig zal achten.

Van het maken van eene *stuw in de Lek* beneden *Vreeswijk*, het dekken van de brug te *Kuilenburg* en van de sluis te *Wijk bij Duurstede* schijnt nu te zijn afgezien.

In de stelling van den Helder wil de Minister een fort bouwen op de *Harssens*; daarentegen wenschte de Minister WEITZEL een fort op de *Laan*, de Minister VAN STIRUM, blijkens de Bijlage der vestingwet, een fort op den *Zuidwal*. Van de uitbreiding der batterij op het *Wierhoofd*, van den aanleg eener kustbatterij bij het *Meteorologisch observatorium*, door zijne beide voorgangers wenschelijk gekeurd, schijnt deze Minister geen voorstander. Wat hij met het landfront der stelling van den Helder wil doen, blijkt niet.

Wat betreft de *sperforten* nabij *Zutphen* en *Zwolle*, met den aanleg daarvan is nog geen begin gemaakt omdat de Minister zich met de keuze der plaatsen van zijn voorganger niet vereenigen kon.

Ook ten aanzien der wijze van verbetering der stelling van 't *Hollandsch Diep* en der stelling van het *Haringvliet* schijnt de Minister weder andere denkbeelden te huldigen, dan in de Bijlage der vestingwet zijn neêrgelegd. Vroeger waren het vooral de forten buiten Willemstad, die verbetering eischten, en moest aan het *Haringvliet* vóór alles het fort aan de *Hoornsche hoofden* worden gebouwd, terwijl in de Bijlage der vestingwet het maken van een fort voorwaarts van de brug over den *Moerdijk* in de eerste plaats werd genoemd. Van dit alles is nu geen sprake meer. Thans wordt in de eerste plaats noodig gerekend de vestingwerken van Willemstad en de vestingwerken van *Hellevoetsluis* te verbeteren.

In alle afdeelingen gaf men zijne bevreesding te kennen, dat de Minister nergens de redenen vermeldt waarom hij ten aanzien dezer punten met zijne voorgangers in gevoelen verschilt; zelfs vraagt men zich vruchteloos af waarom de Minister de verschillende werken in de Nieuwe Hollandsche waterlinie wil laten varen. Trouwens wordt overal in de Memorie van Toelichting ten opzichte der beweegredenen van de gedane voorstellen het stilzwijgen bewaard. Maar bovendien, welke waarborgen heeft men, dat een eventuele opvolger des Ministers, niet weder andere inzichten zal hebben? Zelfs al keurt men het goed, zoo als met vele leden het geval was, dat de Minister de omvangrijke plannen tot het bouwen van forten van zijnen voorganger niet overneemt, dan behoeft het toch geen betoog, dat bij zulk eene voortdurende wisseling van plannen en denkbeelden, nimmer een zamenhangend geheel, uitvloeisel eener zelfde grondgedachte, zal worden verkregen.

Daarom werd in enkele afdeelingen aangedrongen op de samenstelling eener nieuwe Bijlage, houdende opgave van alle nog aan te leggen werken, en wijziging van art. 2 der vestingwet in dien zin, dat die Bijlage verbindend werd voor alle Ministers van Oorlog. Andere leden verlangden eene permanente commissie van uitvoering in den geest als ten vorigen jare (zie § 2 van het Voorloopig Verslag over de vestingbegrooting voor 1875) werd aangegeven. Gaarne zou men hieromtrent de zienswijze van den Minister vernemen.

§ 3. De boven ontwikkelde bedenkingen betreffen hoofdzakelijk den aard en den omvang dezer voordragt en de wijze van toelichting. Maar ook uit een finantieel oogpunt laten de gedane voorstellen veel te wenschen over. Na al hetgeen over de kosten van uitvoering der vestingwet ten vorigen jare is voorgevallen, had men mogen verwachten, dat de Regering ditmaal aan dit punt hare bijzondere aandacht zou hebben gewijd. Doch juist het tegendeel is geschied. De finantiele zijde der quaestie wordt, zoo mogelijk, met nog grooter luchthartigheid dan ten vorigen jare behandeld. Toen werden althans nog de totaalramingen voor de

kosten van elk fort opgegeven. Thans worden deze geheel weggelaten en alleen, zonder eenige toelichting, eerste termijnen aangevraagd. Niets wordt gezegd omtrent het bedrag, waarop de kosten van uitvoering der vestingwet door dezen Minister wordt geschat. Waarom wordt voor vestingwerken thans een bedrag van f 4 222 560 aangevraagd? De vestingwet wil voltooiing van het vestingstelsel binnen een tijdvak van 8 jaar. Staat het aangevraagde bedrag daarmee in verband? Zoo ja, waarop berust de meening van den Minister, dat het vestingstelsel, gaat men op den sedert 1874 ingeslagen weg voort, binnen den bepaalden tijd in den vereischten toestand zal komen? In 1875 werd eene som van f 2 500 000 verwerkt; thans wordt f 4 222 560 aangevraagd. Aldus zal in twee jaren f 6 722 560 zijn besteed. Het behoeft geen betoog, dat men op die wijze niet tot eene voltooiing binnen den bepaalden termijn zal geraken. Enkele leden, in ééne afdeeling, meenden dan ook op krachtiger aanvatting van de uitvoering der vestingwet, wat den aanleg van nieuwe werken betreft, te moeten aandringen.

Overigens had men, in alle afdeelingen, groot bezwaar tegen het denkbeeld om in deze begrooting ook de kosten voor het kust- en zwaar vestinggeschut op te nemen. Men begreep niet hoe de ambtgenooten van den Minister van Oorlog, die toch met hem over het eindcijfer der vestingbegrooting van gedachten moeten hebben gewisseld, dergelijke regeling hadden kunnen goedkeuren. Elke contrôle, elke vergelijking met vroegere uitgaven en becijferingen wordt daardoor, zoo niet onmogelijk gemaakt, dan toch in hooge mate bemoeijelijkt. De bewering, voorkomende in § 2 van de Memorie van Toelichting der begrooting van hoofdstuk VIII, dat op die wijze »de beoordeeling en de discussien der uitgaven voor de vestingwerken op den zuiversten grondslag kunnen worden behandeld», schijnt dan ook moeilijk als juist te kunnen worden beschouwd. Bovendien is deze regeling in regtstreekschen strijd zoowel met de vestingwet zelve als met de wet van 3 December 1874 (*Staatsblad* n°. 193), tot uitvoering der vestingwet. De laatste zegt uitdrukkelijk, dat alleen gelden kunnen worden aangevraagd voor vestingwerken.

De gronden, die voor dit zonderlinge voorstel worden aangevoerd, schijnen al zeer weinig afdoende. Een fort, zegt de Minister, is niet compleet zonder geschut. Maar volgt daaruit, dat het geschut moet voorkomen op de begrooting van die forten? De vestingbegrooting maakt een deel uit van de algemeene oorlogsbegrooting. Op deze laatste komt een afzonderlijke post voor geschut voor; jaren achtereen werden daarop onder anderen ook de gelden voor kust- en vestinggeschut gebracht. Nu zal men plotseling een deel van dien post, namelijk het bedrag voor kust- en vestinggeschut, naar de vestingbegrooting overbrengen. Waartoe? Immers, wanneer de Minister wenscht, dat de aanschaffing van zwaar geschut gelijken tred zal houden met de voltooiing der vestingwerken, wat belet om telkens op dezelfde oorlogsbegrooting, waartoe de vestingbegrooting behoort, zooveel geld voor dat geschut aan te vragen als noodig zal worden geacht? De Minister ziet hier blijkbaar het onderscheid voorbij tusschen eene krijgskundige quaestie en eene quaestie van comptabiliteit. Uit een krijgskundig oogpunt is een fort zonder waarde zoolang het niet van het noodige geschut is voorzien. Maar dit is ook het geval zoolang de troepen, de munitie, de levensmiddelen enz. ontbreken. Toch zal het wel niemand in de gedachte komen op de vestingbegrooting ook de soldijen te brengen voor de troepen, of de gelden voor mondvoorraad, voor nachtleger en zoo meer. Of heeft men later ook voorstellen in dien zin te wachten?

Er waren echter ook, in ééne afdeeling, enkele leden die zich met het nieuwe voorstel konden vereenigen. Feitelijk, zeiden zij, is het dan toch waar, dat eene versterking, zonder het noodige artillerie-materieel, voor de verdediging geene waarde heeft, en bestaat er bij de Verteenwoordiging bedenking tegen den eenen of anderen post, zij kan dien even goed ligten uit de vestingbegrooting als uit de begrooting voor het VIIIste hoofdstuk. Deze leden zouden zelfs niet ongaarne hebben gezien, dat de Minister in zijn stelsel nog een stap verder ware gegaan en op deze begrooting ook de gelden had aangevraagd voor hetgeen verder, nevens het geschut, nog in de forten noodig is, zal men kunnen zeggen, dat zij in geheel verdedigbaren toestand verkeerden.

§ 4. Met het oog op de bepaling van art. 4 der vestingwet, volgens welke de opgeheven vestingwerken uiterlijk binnen drie jaren aan het bestuur der domeinen moeten zijn overgegeven, werd door onderscheidene leden op meer spoed bij deze overgave aangedrongen. Men deed hier evenwel opmerken, dat er, volgens de wet, in de vestingen zekere terreinen voor militair gebruik moeten worden gereserveerd en dat de keuze en het omschrijven en in teekening brengen dier terreinen veel tijd vordert. Bovendien eigent deze zaak zich beter om bij het reeds ingediende jaarlijksche verslag, bedoeld bij art. 6 der wet, dan bij de vestingbegrooting te worden behandeld.

§ 5. Op nieuw werden, als ten vorigen jare, door onderscheidene leden bezwaren geopperd tegen het aanwijzen der Indische baten voor de uitvoering van het vestingstelsel. Het denkbeeld om in de uitgaven, voor de voltooiing van het vestingstelsel gevorderd, door middel van eene leening te voorzien, kwam andermaal ter sprake en vond zoo wel voor- als tegenstanders. Hoe is daarover, vroeg men, het gevoelen van den Minister van Oorlog?

Art. 1.

Iste AFDEELING.

Materieel der artillerie.

I. Het wekte bevreemding, dat deze afdeeling, de eerste van het wets-ontwerp, toegelicht wordt in de laatste paragrafen der Memorie van Toelichting. Wat de toelichting zelve betreft, men achtte haar niet zeer volledig noch duidelijk, ja zelfs hier en daar geheel onbegrijpelijk. Dit geldt vooral de §§ 7 en 8.

De slotalinea van § 7 luidt: »Het blijkt hieruit voldoende, dat door hetgeen ten deze wordt aangevraagd, nog niet het noodige wordt verkregen, om de bewapening der batterijen van ons vestingstelsel reeds geheel op gelijke hoogte te brengen met de bestaande werken; terwijl toch niets mag worden verzuimd om de bewapening met den aanleg der defensiewerken, waarvan die bewapening het hoofddoel is, gelijken tred te doen houden.»

Derhalve: erkennt, dat het aangevraagde onvoldoende is, met het betoog daarnevens, dat niets mag worden verzuimd om hetgeen wél voldoende is, te verkrijgen. En juist om de artillerie-bewapening der werken gelijken tred te doen houden met de voltooiing der werken, wil de Minister de kosten voor kust- en vestinggeschut op de vestingbegrooting brengen. Zeer afdoende is derhalve deze maatregel ook al niet.

Nu wordt wel in de Memorie van Toelichting gewezen op het ontoereikende »der beschikbare werkkraft in 's Rijks inrigtingen en in particuliere fabrieken», maar kan dit eene reden zijn om hetgeen noodig is, niet aan te vragen? Het Ministerie van Oorlog kan immers, even als thans door dat van Marine geschiedt, aankopen van geschut in het buitenland doen. De groote kalibers kunnen bovendien niet anders dan in het buitenland worden aangeschaft, en men zal toch niet willen beweren, dat daar ten onzen behoeve in een jaar niet meer dan 11 zware stukken kunnen worden afgeleverd.

De volgende paragraaf laat, wat de duidelijkheid betreft, nog meer te wenschen over. Daar leest men de verzekering, dat er omtrent de *deugdelijkheid* der kanonnen van 15 c. m., van 12 c. m. L. en van 8,7 c. m. (dit laatste cijfer is waarschijnlijk eene vergissing) »voldoende vertrouwbare gegevens zijn verkregen». Iets later wordt gezegd, dat tot de aanschaffing niet zal worden overgegaan »vóór dat voldoende waarborgen zijn verkregen voor de *deugdelijkheid* van het te bestellen geschut». Doch even te voren was medegedeeld, dat de reeds aangevangen proeven *niet zoozeer ten doel hebben de deugdelijkheid der aan te schaffen vuurmonden te onderzoeken*, maar hoofdzakelijk om na te gaan welke wijzigingen, met het oog op onze toestanden, eventueel wenschelijk mogten blijken, ten einde daarop bij de definitive bestelling te kunnen letten. Dit alles is geheel onverstaaenbaar.

Gaarne wenschte men ook te vernemen, welke wijzigingen, die door onze toestanden geboden worden, de Minister

op het oog heeft. Zijn ambtgenoot van Marine acht naders proeven onnoodig en koopt hetgeen in het buitenland als het beste is aangenomen. De meeste leden twijfelden, of op den weg, door den Minister van Oorlog gevolgd, wel ooit iets goeds verkregen zal worden. Zeker is het althans, dat met al die proeven veel tijd te loor gaat en dat wij op deze wijze gevaar loopen, zoo als met ons nieuwe veldgeschut het geval is, na lang talmen vuurmonden aan te schaffen, die elders reeds als verouderd worden beschouwd. Er waren echter ook leden, die het nemen van proeven wel konden goedkeuren. Zelfstandige proeven met het best geachte geschut, al geschieden zij op kleinere schaal dan in het buitenland, verdienen huns inziens daarom aanbeveling, omdat het oordeel in het buitenland over de daar aange- maakte vuurmonden niet altijd voldoende waarborgen van onpartijdigheid aanbiedt.

II. Over de wenschelijkheid der aanschaffing van het zware artillerie-materieel had eene uitvoerige gedachten- wisseling plaats. Van den eenen kant werd gewezen op de hooge kosten. Nauwelijks heeft men zich dergelijk mate- rieel aangeschaft, of het is, ten gevolge van nieuwe uit- vindingen, weder als verouderd te beschouwen. De tijd van afwachten is dus nog niet voorbij; men handele althans niet, alvorens de vestingwerken voltooid zijn. Hiertegen werd evenwel opgemerkt, dat toch moeilijk met de aan- schaffing van het onmisbare materieel gewacht kon worden tot dat de laatste, definitieve uitvinding zou hebben plaats gevonden. Wat baten vestingwerken zonder artillerie-ma- terieel dat op de hoogte van den tijd is? Juist omdat de vestingwet de uitvoering der door haar voorgeschreven werken binnen een termijn van acht jaren beveelt, dient er met de aanschaffing van het bedoelde materieel behoor- lijke spoed te worden gemaakt.

Intusschen zou men gaarne, alvorens deze gelden toe te staan, van den Minister eene opgave ontvangen van het getal vuurmonden van elke soort, dat, naar zijn gevoelen, noodig is te achten. Er bestaan toch zeker bij het Depar- tement van Oorlog armement-staten der verschillende ves- tingen en werken. Is er bezwaar die, alleen voor de leden, aan de Kamer over te leggen? Eene vertrouwbare opgave van benodigd geschut behoort op die staten te berusten. Is het algemeen cijfer opgegeven, dan kan de Minister, bij wijze van eersten termijn, even als thans, voor 10 of 11 vuurmonden de gelden aanvragen. De bestelling kan dan geschieden voor het geheele benodigde getal met bepaling van jaarlijksche aflevering van 10 of meer stuk- ken. Zoodoende zullen de kosten minder hoog loopen dan wanneer met den buitenlandschen fabrikant voor slechts 10 stukken moet worden gecontracteerd. Nog werd ge- vraagd bij welke fabrikanten de 11 kanonnen en de daarbij behorende affuiten, bedoeld bij art. 1 a en b zullen wor- den aangeschaft, en welke zekerheid men heeft, dat die kanonnen voor den uitgetrokken prijs zullen te bekomen zijn.

In elk geval zal het, naar sommige leden meenden, noodig zijn het getal en het kaliber der aan te schaffen vuurmonden in de wet zelve op te nemen. De ondervin- ding te dezen aanzien met den vorigen Minister van Oorlog opgedaan, die, zonder de Kamer te kennen, nieuw ma- terieel voor de veldartillerie aanschafte, maakt waarborgen noodig, dat slechts datgene zal worden aangeschaft, waar- voor de credieten zijn verleend.

Art. 1. Is het hier bedoelde zware kustgeschut geen achterlaadgeschut? Zoo ja, waarom wordt dit dan niet in den toelichtenden staat vermeld, terwijl het bij art. 2, het vestinggeschut betreffende, wel geschiedt?

Vele leden hadden bezwaar tegen de aanschaffing van een kanon van 30,5 c. m. à f 180 000. Bovendien wenschte men overeenstemming tusschen de zware kalibers bij Oorlog en Marine. De Minister van Marine wil kanonnen aanschaffen van 28 c. m.; die van Oorlog wil nu weder kanonnen van 30,5 c. m. Dit gaat niet aan. Volgens sommige deskundigen is ook met kleinere kalibers dan van 30,5 c. m. eene vol- doende uitwerking te verkrijgen. Die uitwerking hangt toch, gelijk bekend is, niet uitsluitend van de grootte van het kaliber af. Zou men daarom voor de kustbatterijen niet met het kaliber der marine van 28 c. m. kunnen volstaan? Nog werd gevraagd welke kustbatterijen de Minister meer bepaald met dit zware kaliber zou wenschen te bewapenen

en hoeveel vuurmonden van 30,5 c. m. in het geheel noodig zullen zijn?

Eindelijk werd, onder verwijzing naar de beraad- slaging van 18 December des vorigen jaars, de vraag ge- daan welke waarde de tegenwoordige Minister toekent aan de vroegere vuurmonden van 24 c. m. ijzer na de daaraan aangebragte verbeteringen? En is de Minister ook voor- nemens vaartuigen, geschikt tot plaatsing van geschut, ter verdediging van onze inundaties enz. in te rigten?

Art. 2. Waartoe bronzen geschut van 12 c. m. kort? Het Departement van Marine neemt alleen stalen ge- schut. De proeven, waarvan § 10 der Memorie van Toe- lichting spreekt als nog geen voldoende waarborg op- leverende, zijn sedert volgens de dagbladen ten voordeele van het staal-brons beslist. Is het niet onraadzaam nu toch brons te nemen?

Art. 3. Blijkens het slot van alin. 1, § 11 der Memorie van Toelichting, acht de Minister het wenschelijk » met kracht » tot de aanschaffing van het benodigde voor » het torpedo-wezen » over te gaan. In verband met die uitdruk- king is de aanvraag der betrekkelijk geringe som van f 100 000 bevreemdend. Doch wat wil de Minister hiervoor aanschaffen? Welke soort torpedo's en hoe vele? En is, nu men eindelijk, wat de torpedo's betreft, tot eene zekere taakverdeling tusschen de land- en zeemagt gekomen is, geen organisatie noodig van het personeel voor de torpedo's, door de landmagt te bedienen? Ook werd gevraagd of geen vaartuigen voor de torpedo's moeten worden aangeschaft?

IIde AFDEELING.

Materieel der genie.

Art. 4. Enkele leden in ééne afdeeling wenschten in het belang eener besparing van uitgaven, dat niet te veel uit- breiding mogt worden gegeven aan het getal civile inge- nieurs. Zij meenden, dat bij den bouw van kazernen enz. nog wel gebruik kon worden gemaakt van de diensten van gepensioneerde genie-officieren, aan wien dan eene toelage kon worden gegeven. Anderen drongen er op aan, dat aan de burgerlijke ingenieurs het verrigten van die werkzaam- heden zou worden opgedragen, die niet van zuiver mili- tairen aard zijn, zoo als het bouwen van kazernen, infir- merien en het houden van toezigt op het onderhoud dier gebouwen; de officieren der genie konden dan uitsluitend bij de militaire werken, de vestingen en forten, worden gebezigd.

Art. 5. I. Bij dit artikel wordt aangevraagd eene som van f 2 275 000 hoofdzakelijk voor verbetering van de werken in de Utrechtsche linie. Maar ramingen van het geheel ont- breken. De Kamer weet dus niet voor welk totaal bedrag zij hare toestemming geeft. Bovendien is de Regering ook niet gebonden door de afzonderlijke sub 1°—12°. binnen's lijns uitgetrokken posten. Derhalve ontbreekt ook de waarborg, dat juist aan deze werken zal worden gewerkt; een even- tuele opvolger des Ministers kan de geheele som, zoo hem dit doeltreffend mogt voorkomen, voor een of twee forten besteden. Overigens liggen de plannen des Ministers zelve tot dusver in het duister. Hij is niet toegedaan het stelsel der vooruitgeschovene forten, door zijn voorganger omhelsd, maar van zijne eigene voornemens blijkt tot hertoe weinig. Acht hij de Utrechtsche linie, wanneer de werken waar- voor thans gelden worden aangevraagd, voltooid zullen zijn, afgewerkt? Zoo niet, welke werken acht hij dan nog noodig? Waarom dient de Minister niet, gelijk bij alle groote openbare werken geschiedt, aan de Kamer in een algemeen plan met beschrijving van de voorgenomen ver- sterking dezer linie? Vele leden gaven bij deze gelegenheid te kennen, dat zij, zoolang aan dit billijke verlangen niet was voldaan, geen gelden konden toestaan voor nieuwe werken, maar zich moesten bepalen to thet voteren van som- men, uitsluitend strekkende tot verbetering van de be- staande. Voorts werd splitsing verlangd van het artikel in zoo vele artikelen als het thans afzonderlijke posten bevat.

Ten aanzien van de onderdeelen van dit artikel werden nog de volgende opmerkingen gemaakt.

4°. Blijkens den toelichtenden staat strekt de aangevraagde som onder anderen tot het »verbeteren van het fort aan den Gagel, waaronder het aanleggen van twee batterijen, het voorzien in middelen tot munitieberging, logies enz.»

Een jaar geleden (zie gedrukte stukken 1874—75, 55, n°. 3, bladz. 3) las men in de Memorie van Toelichting tot de vestingbegroting voor 1875, ingediend door den Minister WEITZEL:

»In vorige ontwerpen was aangenomen om den post aan den Gagel te verbeteren. Die verbetering zou uithoofde van de onbeduidendheid van den bestaanden post bijna dezelfde uitgaven gevorderd hebben als die voor den bouw van een nieuw fort. Uit nadere ingestelde onderzoekingen is gebleken dat een fort aan den Gagel weinig nut zou aanbrengen, daarentegen een fort bij Westbroek eene zeer groote sterkte zal geven aan het gedeelte der linie, dat meer bijzonder de stelling van Utrecht uitmaakt; het voornemen bestaat alzoo om den post aan den Gagel niet te verbeteren, en in plaats daarvan een nieuw fort bij Westbroek aan te leggen, waardoor de linkervleugel der stelling voor Utrecht goed gedekt zal zijn.

»Het bestaande gebouw in den Gagel kan als wachthuis, als magazijn of tot andere doeleinden in de keel der linie blijven dienen.»

Dit is derhalve juist het tegenovergestelde van hetgeen thans wordt voorgesteld. Maar hoeveel zal nu de verbetering van dit fort de Gagel kosten? Bijna evenveel, werd ten vorigen jare beweerd, als een fort bij Westbroek en dit werd toen op f 700 000 geraamd. Is dit ook de meening van dezen Minister? Zal door het opmaken van het zoo nabij Utrecht gelegen fort Gagel de toegang aan deze zijde voldoende verdedigd en de stad genoegzaam beschermd zijn? Ook indien de inundation niet volledig gesteld of bevroren zijn? Heeft de reden opgehouden te bestaan, die de Minister WEITZEL in zijne, reeds boven aangehaalde, geheime nota heeft opgegeven voor de noodzakelijkheid om bij Westbroek een fort te leggen? Zoo daar geen kolossaal fort noodig is, kan dan eene batterij worden gemist?

Verder werd gevraagd of de forten bij Rijnauwen en Vechten voor de thans gevraagde gelden nu geheel gereed komen en aan het doel beantwoorden zullen?

5°. Voor het fort op de Biltstraat zijn, bedriegt men zich niet, reeds herhaaldelijk gelden toegestaan. Zal dit fort nu voor deze som van f 70 000 voltooid kunnen worden?

6°. Door vele leden werd de aanleg van batterijen aan den Hoofddijk en bij het Hemeltje afgekeurd. Batterijen schijnen hier onvoldoende. Het denkbeeld om de twee hier in aanmerking komende toegangen slechts door batterijen te verdedigen, is een verouderd plan, reeds door den generaal VAN STIRUM opgegeven. Inzonderheid mag met grond worden betwijfeld, of door het bouwen van eene batterij aan den Hoofddijk het accès van de Biltstraat wel genoegzaam beschermd is. Dit punt en het Hemeltje blijven zwak, en het is te voorzien, dat de vijand zich bij voorkeur tegen die zwakke punten wenden zal.

7°. Is de Minister voornemens na de voltooiing der stelling van *Honswijk* nog iets te doen tot dekking van de brug te *Kuilenburg*?

9°. Wat moet worden verstaan onder het »voortzetten van het verbeteren der inundatiemiddelen bij *Tiel*»? Hieromtrent bestonden verschillende plannen. Welke van die plannen is aangenomen en waarom? Zal het kanaal loopen naar Geldermalsen, of in de rigting van *Kuilenburg*, of in die van *Rijswijk* (tegenover *Wijk bij Duurstede*)? En op hoeveel zijn de totale kosten van deze verbetering der inundatiemiddelen geraamd?

Nog werd gevraagd of het inundatie-kanaal tevens zal zijn een scheepvaartkanaal, waardoor eene regtstreeksche watergemeenschap zou worden verkregen van Amsterdam met de *Waal*? Is met betrekking tot deze zaak overleg

gepleegd tusschen de Departementen van Oorlog en van Binnenlandsche Zaken? De laatste vraag scheen allezins gewettigd, omdat men meende te weten, dat het Departement van Oorlog, waar het de uitvoering van werken als deze geldt, in den regel weinig of niet met het Departement van Binnenlandsche Zaken te rade gaat.

10°. Waartoe zullen de f 100 000 strekken, die worden aangevraagd tot verbetering der stelling bij *Asperen*? Elke toelichting ontbreekt. Is de Minister dan onbekend met hetgeen vroeger over dezen post is voorgevallen?

12°. Deze post zal onder anderen dienen tot het »verbeteren der vesting *Woudrichem*, waaronder het voorzien in middelen tot bomvrij logies, buskruidberging enz.» Is het wel raadzaam gelden te besteden voor de verbetering van de hoofdwallen van zulke kleine vestingen? Zou het niet de voorkeur verdienen batterijen voorwaarts van *Woudrichem* aan te leggen? Ook deed zich het gevoelen gelden, dat er voor een aanval van deze zijde, wegens den aard van het terrein, niet veel vrees behoefte te bestaan, zoodat het niet geraden scheen aan deze vesting veel geld ten koste te leggen.

Art. 6. Op de vorige vestingbegroting zijn gelden toegestaan voor boringen met het oog op den bouw van het fort op de bank de *Laan*. Uit de bijlage n°. 4 blijkt, dat deze niet hebben plaats gehad. Waarom niet? Uit diezelfde bijlage blijkt, dat de Minister later nog boringen wil doen op voormelde bank. Is hij dan nu vóór- of tegenstander van een dergelijk fort?

Uit den toelichtenden staat blijkt dat een gedeelte van het aangevraagde crediet stekken moet tot »voorbereidende werkzaamheden voor den bouw van een fort op de *Harssens*».

Niet gaarne zou men voor den bouw van dit fort gelden toestaan zoolang geen algemeen plan van versterking van de stelling van den *Helder* is ingediend. Is het mogelijk daar een fort te bouwen? Van welken aard en omvang zal het zijn? Hoeveel zal dat fort kosten? Is dit ééne fort voldoende of blijven de forten op de *Laan* en op den *Zuidwal*, naar 's Ministers denkbeelden, nu toch noodig? Zal door een fort op de *Harssens* geen gevaar van aanslibbing ontstaan voor de haven van het *Nieuwe Diep*? Is er geen fort noodig op de *Hors*? Deze en dergelijke punten moeten noodzakelijk tot klaarheid worden gebracht, alvorens de Vertegenwoordiging gelden voor dit fort kan toestaan.

Waarom worden geen gelden aangevraagd voor de verbetering van *Kaaphoofd* en van de batterij *Wierhoofd*? In de Memorie van Toelichting en de Bijlage n°. 4 wordt wel op apodictische wijze gezegd, dat aan *Kaaphoofd* niet begonnen kan worden zoolang *Erfprins* en *Kijkduin* niet gereed zijn en dat de werkzaamheden aan de batterij *Wierhoofd* moeten uitgesteld worden tot dat de batterij op de *Harssens* voltooid zal zijn, maar redenen voor een en ander worden niet opgegeven.

De omschrijving van het artikel laat veel te wenschen over. Op die wijze wordt eigenlijk de geheele begroting denkbeeldig. Het is volstrekt noodig, dat de werken zoo als zij in den toelichtenden staat voorkomen, in de wet en in verschillende artikelen worden vermeld.

Bij dit artikel werd gevraagd hoe de Minister van Oorlog denkt over de bruikbaarheid van de drijvende batterijen, type *ПОРОЖКА*, voor de verdediging van groote toegangen te water?

Art. 7. Hoe kunnen sommen worden uitgetrokken tot *voorzetting* van iets, waarmede blijkens de Memorie van Toelichting geen begin is gemaakt? Wat dit laatste betreft, met leedwezen constateerde men, dat nu weder een kostbare tijd te loor is gegaan met het maken van plannen. Waarom kon de Minister zich niet de keuze der plaatsen van zijn ambtsvoorganger niet vereenigen? De toelichting vermeldt de redenen niet, waarom de Minister aan den regteroever de voorkeur geeft. Welke zal de omvang, welke de inrigting der forten zijn? Hoeveel zullen de kosten bedragen?

Om welke reden trekt de Minister geene gelden uit tot verbetering der positie bij *Westervoort*?

Art. 8. Gelijk bij de algemeene beschouwingen is gezegd, betoonde men zich ongenegen de in dit artikel gevraagde som goed te keuren, zoolang niet punt 1° van art. 2 der vestingwet is uitgevoerd.

Uit de bijlage n°. 4 blijkt, dat ten onrechte in het wetsontwerp gewaagd wordt van verbetering der positie van Willemstad. Blijkbaar heeft de Minister slechts het oog op de vesting zelve. Gesteld, het ware, met het oog op art. 2 der vestingwet, veroorloofd de verbetering van deze stelling ter hand te nemen, zou het dan niet de voorkeur verdienen de werken buiten de vesting in de eerste plaats te verbeteren en te vermeerderen? Laten deze niet, op vele punten, gedekte nadering des vijands toe?

Art. 9. 1°. »Maken van een fort aan den Nieuwen Maasmond.» Velen achtten dit voorstel praematuur, zoolang een spoorweg naar den Hoek van Holland niet gereed is, de grootere of kleinere havenwerken aldaar niet zijn uitgevoerd en de nieuwe waterweg geen meerdere diepgang heeft verkregen. Bovendien stelden deze leden in het licht, dat, zoo ergens, hier met torpedo's kan worden gewerkt. En wat, vroegen zij verder, wil de Minister hier bouwen? Waar? Welke zullen de totale kosten zijn van dit fort?

Er waren echter ook leden, die bij den snellen vooruitgang van den nieuwen Maasmond in breedte en diepte, uitstel onraadzaam achtten.

Nog vroeg men of het in het stelsel van den Minister niet evenzeer tijd wordt met een fort aan den mond van het Noordzee-kanaal te beginnen? Dit behoort tot de stelling van Amsterdam, die, volgens de vestingwet, in de eerste plaats in aanmerking komt om versterkt te worden. Het heeft al den schijn als of men bevreesd is aan die stelling van Amsterdam te raken. Bestaat er bij het Departement van Oorlog een algemeen plan van versterking der Amsterdamsche linie? Zoo ja, waarom wordt dan met die versterking geen begin gemaakt?

2°. Behoudens de algemeene bedenking tegen de afwijking van de bij de vestingwet vastgestelde volgorde, had men geen bezwaar tegen de verbetering der inundatiemiddelen in het land van Voorne, omdat het van belang is eene landing op Voorne te kunnen tegengaan. Wat aangaat het verbeteren der vesting *Hellevoetsluis* zoude men wenschen te vernemen waarom niet veeleer eene batterij wordt aangelegd aan de Hoornsche hoofden?

Art. 10. De omschrijving van het artikel is zeer onbestemd en de toelichting weinig voldoende. In welke werken zullen die inrigtingen gemaakt worden? In welk opzigt verschillen deze aanvragen van soortgelijke aanvragen, meermalen bij de XIde afdeeling der begroting voor het VIIIste hoofdstuk gedaan?

Art. 11. Welke werken zijn hier bedoeld? Hoe is het thans met de telegraphische verbindingen van onze verdedigingslinien en forten gesteld? Welke verbindingen ontbreken nog? Heeft men hier aan gewone of aan onderaardsche verbindingen te denken?

Art. 12. Waarvoor is deze som bestemd? Voor f 3000 kunnen niet vele opmetingen, waterpassingen en grondboringen geschieden.

Door een der leden is, met betrekking tot enkele der in dit Verslag besproken en andere punten, de inrigting van onze linien en vestingen betreffende, eene Nota ingediend, die aan dit Verslag is gehecht.

IIIde AFDEELING.

Art. 13. Vergeleken met het eindcijfer der begroting van f 6 700 000, kwam eene som van f 82 560 aan onvoorziene uitgaven zeer hoog voor.

Art. II.

Ten vorigen jare werd ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel eene som van 3 millioen toegestaan, doch het blijkt nu, dat slechts f 2 500 000 werden verwerkt. Waarom is niet meer verwerkt en welken grond heeft de Minister om aan te nemen, dat men in dit jaar f 4 222 000 zal kunnen verwerken?

Bij deze gelegenheid kwam ook het overzigt te sprake, dat in bijlage n°. 4 wordt gegeven. Men wenschte dit gaarne te zien aangevuld in dien zin, dat daaruit bleek welke sommen voor de daarin genoemde werken toegestaan, reeds verwerkt en nog te verwerken zijn.

Art. III.

In dit artikel zijn opgenomen *alle* artikelen van **art. I.** Dit gaat te ver. Het schijnt voldoende zich te bepalen tot het opnemen der artt. 10, 11 en 12, wijl deze geacht kunnen worden niet vatbaar te zijn voor naauwkeurige berekening. In geen geval mag art. 4 hier eene plaats vinden, als bevattende uitgaven voor personeel. Het komt dan ook niet voor in art. 3 van de begroting voor het loopende dienstjaar.

Aan het einde gekomen van het Voorloopig Verslag, acht de Commissie van Rapporteurs, ten einde misverstand en vertraging in de afdoening der vestingbegroting te voorkomen, eene korte zamenvatting wenschelijk van de voornaamste veranderingen, welke meer of minder algemeen in de afdeelingen in deze voordragt werden gewenscht. Zij komen hierop neder:

1°. Overbrenging van de 1ste afdeeling (*Materieel der Artillerie*) naar de gewone begroting.

2°. De artt. 8 en 9 zouden, als zijnde het plan tot verbetering dezer stellingen in strijd met de bij de wet voorgeschreven volgorde, van de begroting moeten verdwijnen. Het uitgetrokken bedrag ware naar de artt. 5, 6 en 7 over te brengen.

3°. Opgave in den toelichtenden staat (n°. 5 der stukken) van het totaal bedrag der kosten van elk werk en aanvulling van het overzigt (n°. 4 der stukken) met het bedrag der geraamde en reeds bestede sommen.

4°. Weglating uit de artt. 5 en 6 van de enkele werken, die met een plan van versterking zamenhangen, derhalve:

uit art. 5: van het fort aan den Gagel (begrepen in punt 4);

van de batterijen aan den Hoofddijk en aan het Hemeltje (punt 6), en

van de werken bij Asperen (punt 10) en in het land van Altena (punt 12);

uit art. 6: van het fort op de Harssens.

5°. Vervanging van art. 5 door zoo vele artikelen als het getal posten dan zal bedragen en omschrijving dier posten, alsmede van den post in art. 6, op de wijze als thans in den toelichtenden staat is geschied.

Vastgesteld 4 November 1875.

DE CASEMBROOT.

HEYDENRIJCK.

NIERSTRASZ.

STIELTJES.

DE ROO VAN ALDERWERELT

N O T A.

Met groot genoegen heeft de ondergeteekende uit de voorstellen van den Minister gezien, dat deze niet medegaat met de ver strekkende plannen tot fortbouw van zijn voorganger, maar meer terugkeert tot het stelsel, dat door den ontwerper der vestingwet is bedoeld. Minder aangenaam was hem de weinige toelichting van den Minister, waardoor voor den ondergeteekende verschillende punten in het duister blijven. Gebruik makende van art. 27 van het Reglement van Orde, heeft hij daarom de vrijheid genomen in deze Nota de aandacht op eenige hoofdpunten te vestigen, en wel in den vorm van vragen:

1°. Wil de Minister de bestaande grenzen van het inundatiegebied behouden of het inundatiestelsel inkrimpen?

2°. Wanneer de Minister de bestaande grenzen der inundatiën wil behouden, is hij dan op de middelen bedacht om de waterverdeling bij Pannerden en den IJsselkop lang en krachtadig te verdedigen? Immers wat zullen meer sluizen of wel het bouwen van stuwen helpen, wanneer de waterbron is opgedroogd, welke aan de sluizen en stuwen waarde geeft?

3°. Denkt de Minister de capaciteit tot inlating van water bij drooge zomers te vermeerderen

- a. door den bouw van stuwen, of
- b. door vermeerdering van sluizen, of
- c. door den bouw van stoomgemalen?

4°. Welke maatregelen vermeent de Minister te moeten nemen met het oog op de ijsquaestie? En waarom is in die rigting nog niets geschied?

5°. Wordt wel altijd bij den bouw van onze forten genoeg gelet op den aard van ons terrein, dat geheel andere eischen aan den vorm en het profiel der forten en andere werken stelt dan hoog terrein, zoo als zeer te regt reeds voor twee eenwen door COEHOORN is ingezien. Wordt bijvoorbeeld wel genoeg gelet op het zoo onmisbare vervoer van allerlei benodigdheden *te water* in plaats van *te land*? Meest overal mist men de noodige waterpoternes en de vaartuigen om de gemeenschap over natte grachten te onderhouden.

6°. Is het niet nuttiger de binnenruimten van forten tot water te vergraven, en alle gemeenschap met vlotten en vaartuigen te onderhouden, dan verhoogde terrepleinen te vormen? In watervlakten gaat de werking der vijandelijke projectielen verloren, op verhoogde terrepleinen wordt ze vermeerderd.

7°. Hoe staat het met de proef, te Amsterdam genomen, met het gebruik van veldgeschut op een vaartuig? Naar de meening van den ondergeteekende ligt in het goed aanwenden van *drijvende artillerie*, niet alleen voor veldgeschut, maar ook voor zware kalibers, *de eenige bruikbare oplossing van een goed en goedkoop defensiestelsel*. In een land door-neden met dijken en wateren, van vestingen met breede natte grachten, is het vuur van een groot getal zich verplaatsende en achter kaden of dijken of in 't riet verscholen stukken geschut, onuitdoofbaar door den vijand. Zulke stukken, bestaande forten flankerende, zullen den geregelden aanval hoogst moeilijk, zoo niet onmogelijk maken. Met hen behoeft men zich niet aan bepaalde linien te binden, maar kan men overal tegenstand bieden. Men hoede zich echter voor *pantering*, *stoomvermogen*, of alles wat die drijvende affuiten duur kan maken. In vakken verdeelde houten of ijzeren vaartuigen of vlotten, die een stuk met een twintigtal schoten voeren, en die door riemen, pagaaijen of boomen worden bewogen, is al wat noodig is. Geene andere pantsering dan tegen geweervuur is noodig, en voor f 6000 à f 7000 kan men een nieuw vaartuig hebben, terwijl voor eene veel mindere som zolderschuiten en dergelijke vaartuigen tot drijvende affuiten zijn in te rigten. Men moet dan ook zulke vaartuigen in zeer groot getal hebben, en ze 's winters regelmatig tusschen de forten verdeelen, om de ijsvlakten te verdedigen.

8°. Met leedwezen zag de ondergeteekende, dat de bouw der sperforten aan den IJssel nog niet was aangevangen, omdat men nog niet over de inrigting of plaatsing tot eene vaste overtuiging was gekomen. Kan de Minister thans eenige hoofdtrekken mededeelen, waarnaar die werken zullen worden ingerigt?

9°. Denkt de Minister, die nu het artillerie-materieel op deze begrooting brengt, er ook aan de meest vooruit liggende forten van mondvoorraad te voorzien? Is het noodige hout en zijn de ijzeren spoorstaven in elk fort aanwezig, die tot tijdelijke schuilplaatsen, afsluitingen, palissaderingen, enz. vereischt worden?

Den Haag, 15 October 1875.

T. J. STIELTJES.